

Nəriman
ƏBDÜLRƏHMANLI

hum Aydın Səlimzadənin rəhbərlik elədiyi "Elm" qəzetisə rəpuru idi. Artıq Şərqşünaslıq İnstitutundakı elmi işinə dönmüş, dərhal da Azadlıq hərəkatının intellektual qolunun əsas simalarından birinə çevrilən Nəsim Nəsim-

Arif Əmrahoğlunun
təqdimatı ilə tanıdım...

Əvvəlcə, tələbəlik illərimdə getdiyim bir tədbirdə atasını, əslən Bolnisi rayonu Aşağı Qoşaklısə kəndindən olan təəssübkeş ziyalımız, o vaxtkı V.İ.Lenin adına Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunun (indiki Azərbaycan Pedaqoji Universiteti) müəllimi Loğman Nəsimovu tanıdım...

Son dərəcə istiqanlı, təkimi, nəzakətli insan olan Loğman müəllimlə tez-tez Milli Kitabxana həndəverində rastlaşır, ayaqüstü hal-əhval tutur, bəzən də Sahil bağında gəzişir, elmdən, gün-güzərandan, daha çox da Borçalıdan söhbət eləyirdik. O söhbətlərin birində də oğlu Nəsimin yeni-cə universitetin tarix fakültəsini bitirdiyini, Akademiyanın Şərqşünaslıq İnstitutunda işlədiyini söyləmişdi.

Səksəninci illərin ortalarında isə Bakıya səfərlərimin birində, Akademiyanın Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunda işləyən köhnə dostum, mərhum Arif Əmrahoğluna baş çəkəndə mənə artıq rastıma çıxan məqalələrindən imzasını tanıdığım Nəsim Nəsimzadəylə (o vaxt soyadı beləydi) tanış elədi. Elə ilk görüşdə təxminən yaşadım olan (sonralar öyrəndim ki, 1956-cı il sentyabrın 15-də, Bakının qurtuluşu günü dünyaya gəlib) artıq namizədlik dissertasiyasını uğurla müdafiə eləmiş, yüksək erudisiyalı, təəssübkeş, istiqanlı oğlanı özümə "bir köynək yaxın" saydım.

Onda, yaddaşımda aldatmırsa, Nəsim İran İslam Respublikasına, su-elektrik stansiyasının tikintisində tərəcəmi kimi işləməyə getmək üçün hazırlaşdığını söyləmiş, hətta tarix fakültəsini bitirmiş adamın fars dilinə bələdiyyə mənə xeyli təəccübləndirmişdi.

Onda Arif Əmrahoğlu özünə-xas tərzdə, hərarətlə, inandırıcı dəlil-sübutlarla Nəsim Nəsimzadənin insani keyfiyyətlərindən də, elmi potensialından da, milli təəssübkeşliyindən də ağırduzu danışmışdı...

2. Milli mübarizənin intellektuali

İkimiz də Bakıya 1988-ci ildə - Ermənistanın torpaq iddialarının açıq müstəviyə keçdiyi, nəticədə Azərbaycanda milli oyanışın vüsət aldığı, xalqın meydanlara çıxıb müstəqillik şüarları səsləndirdiyi bir vaxtda - qayıtmışdıq.

Onda Elmlər Akademiyası milli mübarizənin mərkəzi, mərh-

zadə maarifləndirməni hər şeydən vacib sayırdı. O vaxt həmin qəzetdə çalışan yazıçı Mahir N. Qarayevin dəqiq ifadə elədiyi kimi, "ADR deyəndə on adamdan doqquzu paytaxtı Berlin olan Almaniyayı düşünürdü və ilk olaraq Nəsim Nəsimzadə "Elm" qəzetində "Azərbaycan Demokratik Respublikası" adlı silsilə araşdırmasını dərc etdirib, bugünkü "çağır-sa ellər gedərem davaya" təfə-

Nəsim Nəsimli: Türklük və Bütövlük yolçusu

bu məqsədi güdürdü, bütün düşüncələri isə 1990-cı ildə işıq üzü görən "Azərbaycan Demokratik Respublikası" adlı məqalələr və sənədlər toplusunda öz əksini tapmışdı.

Amma o gördüyü işlər hələ uzun araşdırma yolunun yalnız başlanğıcıydı...

3. Türkcülük və bütövlük ideologisi

Mən bilən, mərhum Əbülfəz Elçibəyin ən uğurlu təyinatlarından biri o vaxt artıq EA Tarix İnstitutunun şöbə müdiri olan Nəsim Nəsimzadəni İran İslam Respublikasına səfir göndərməsi idi: orada dövlət siyasətinin prinsiplərinə çevrilmiş fars şovinizminə qarşı yalnız onun kimi millətçi, türkçü və yüksək hazırlıqlı bir intellektual duruş gətirə bilərdi.

Həqiqətən də yenəcə müstəqillik qazanmış, ərazisinin bir hissəsi işğala məruz qalmış, təcavüzkar qonşusu və onun hiyləgər havadarları ilə əhatə olunmuş dövlətimizi İrandan gözlənən təzyiqlərdən qorumaq, üstəlik, Güney Azərbaycandakı soydaşlarımızın vəziyyətini nəzərə alıb balanslaşdırılmış siyasəti təmsil etmək heç də asan deyildi. Amma Nəsim Nəsimzadə çalışdığı iki ilə yaxın qısa bir müddət ərzində diplomatik qabiliyyətini də aydın büruzə verdi.

Ola bilsin ki, bu diplomatik

fəaliyyəti onun elmi araşdırmalarını da yönləndirdi. Hər halda, "Azərbaycanın xarici siyasəti (1918-1920)" (1996), "Bölünmüş Azərbaycan, bütöv Azərbaycan" (məqalələr toplusu, 1997), "İranda Azərbaycan məsələsi (XX əsrin 60-70-ci illəri)" (1997) kimi sanballı monoqrafiya və toplusları məhz o dövrdə araya-ərsəyə gəlməsi heç də təsadüf deyil.

Həmin vaxt artıq aktiv siya-

4. Geosiyasi gerçəkliklər və Azərbaycan

Nəsim Nəsimli Azərbaycanın tarixən məhkum olduğu Rusiya sindromundan qurtulması üçün dünyaya daha çox açılmasını başlıca şərtlərdən biri sayırdı...

Azərbaycan tələpəli məsələlərdə xarici siyasətini Moskva ilə deyil, dünyadakı geosiyasi gerçəkliklərlə uzlaşdırmalı, işğal olunmuş ərazisi ilə buxovlandığı zəncirləri parçalamalı idi. Onun 1997-1998-ci və 2002-2003-cü illərdə ABŞ-nin Çikaqo və Con Hopkins universitetlərində araşdırmalar aparması da məhz o geosiyasi strategiyayı daha dərinləndirən mənimsəmək cəhdi sayılmalıdı.

Professor Nəsim Nəsimli "Azərbaycanın geopolitikası və neft" (2000) kimi sanballı monoqrafiyasını məhz həmin dövrdə qələmə alıb. Monoqrafiyada Azərbaycanın keçmişində və gələcəyində neftin yeri, geopolitikasında neftin yeri, Azərbaycan-İran münasibətləri, İranın Azərbaycan və Azərbaycan nefti ilə bağlı siyasəti, neft və demokratiya, Azərbaycan ideali, Qarabağ problemi... kimi fundamental problemlər məhz global hadisələr nəzərə alınmaqla araşdırılıb.

O, həmin dövrdəki şərtlərdə, müsahibələrində və dialoqlarında da Azərbaycan-İran münasibətlərinə xüsusi yer ayırırdı. Sonralar isə Məsud Pezeşkianın İran prezidenti seçməsi ilə ən azı soydaşlarımız üçün tələpəli problemlərin - təhsil sisteminə ana dilinin öyrədilməsi, Umu gölünün qurtarılması, Azərbaycan sərvətlərinin İranın başqa bölgələrinə daşınmasının qarşısının alınması - çözlücləyində ümid bəslədiyini qeyd eləyirdi.

Tarix professor Nəsim Nəsimlinin irəli sürdüyü başlıca müdaxilənin düzgünlüyünü təsdiqlədi, güneydəki soydaşlarımızın problemləri ilkin mərhələ kimi müzakirə mövzusunda çevrilməyə başladı, Azərbaycan dövləti balanslı siyasəti nəticəsində işğal olunmuş əraziləri azad etdi, Moskvanın nüfuz dairəsindən çıxsa, qarşı tərəfi ədalətli sülhə zorlaya bilərdi...

(ardı gələn sayımızda)

Oxu, oxut, abunə ol!